

DE RECHTVAARDIGE SAMENLEVING

Philippe Van Parijs – 61e Arkprijs van het Vrije Woord
Antwerpen, 26 mei 2011

Laudatio door Rik Coolsaet

In het begin van de jaren tachtig schreef Philippe Van Parijs een reeks essays die later gebundeld werden onder de titel *Qu'est-ce qu'une société juste?* Dertig jaar later draagt een boek waar hij het voorwoord voor schrijft, de titel: *Si tu es pour l'égalité, pourquoi es-tu si riche?* De rechtvaardige samenleving is de rode draad die zich door zijn hele wetenschappelijk oeuvre heen slingert.

Zijn naam is onlosmakelijk verbonden met het thema van het universeel basisinkomen. Meer dan een hefboom om de werkloosheid te bestrijden of gelijkheid voor allen te realiseren, is Van Parijs' pleidooi voor het basisinkomen diepgeworteld in de overtuiging dat een samenleving zich laat beoordelen op de mate van reële vrijheid, met andere woorden de waaier van keuzemogelijkheden, die zij biedt aan de minst vrije leden in die samenleving. Dat hier een echo van Amartya Sen in doorklinkt, is niet toevallig.

In het thema van het universele basisinkomen geniet Philippe Van Parijs wereldfaam. Maar zijn academische carrière beperkt zich niet tot dit ene thema. Hij studeerde filosofie, recht, politieke economie, sociologie en taalkunde, aan de KULeuven, Oxford, Bielefeld en Berkeley. Hij promoveerde in de sociale wetenschappen aan de UCL (1977) en in de filosofie aan Oxford University (1980). Met die beheersing van uiteenlopende wetenschappelijke disciplines benadert hij dicht het ideaal van de *homo universalis*.

Hij doceert of doceerde aan 18 universiteiten, verspreid over vier continenten. Die internationale uitstraling leverde hem in 2007 zelfs een plaats op in een speciale uitgave van Belgische postzegels ter ere van negen vooraanstaande Belgische wetenschappers, geselecteerd op grond van hun nationale en internationale erkenning. Het was precies de samenhang tussen wetenschap en maatschappelijke verantwoordelijkheid die bij Philippe Van Parijs werd aangestipt als zijn persoonlijke inbreng in de hedendaagse wetenschap.

Hij is misschien boven al een begenadigd leraar – leraar in de goede, oude betekenis van het woord. Hij zoekt naar waarheid en wat hij leert, wil hij doorgeven – zonder kapsones, ondanks zijn indrukwekkende staat van dienst. Een ivoren toren zou hem verstikken. De essentie van Philippe Van Parijs is misschien wel dat hij wil helpen begrijpen. De gen van de maatschappelijke relevantie erfde hij van zijn vader. 'Mon travail, même le plus théorique, a toujours été animé de la préoccupation de faire sens a d'autres que des théoriciens,' zo lichtte hijzelf zijn wetenschappelijke attitude toe in juni 2001 toen hem de Francqiprijs werd uitgereikt, de hoogste wetenschappelijke prijs in ons land.

Marx indachtig, wil hij zich als filosoof niet beperken tot het interpreteren van de wereld. Verbeter die wereld, zou zijn lijfspreuk kunnen zijn – en meteen een oproep aan alle academici – vooral aan de jonge generatie academici die zich veroordeeld weet tot een *rat race* in hooggespecialiseerde Engelstalige publicaties, maatschappelijk relevant of niet. De rol van *public intellectual*, die Philippe Van Parijs met verve vervult, raakt voor de jonge academicus almaar verder buiten bereik.

Zijn hele volwassen leven lang heeft Philippe Van Parijs fora geanimeerd die maatschappelijk niet alleen relevant, maar ook opvallend invloedrijk bleken te zijn. Heel vroeg al, in 1986, richtte hij het

Basic Income European Network op, dat in 2004 tot *Basic Income Earth Network* (BIEN) werd omgedoopt en waarvan hij de internationale Raad voorziet. Het vormt thans een wereldwijd netwerk van individuen en groepen begaan met Van Parijs' thema van het universele basisinkomen.

Sinds 2001 coördineert hij het Ethisch Forum van de Universitaire Stichting waar academici de ethische dimensie van de almaar toenemende complexe wereld vanuit hun respectieve disciplines exploreren. In 2005 richtte hij samen met collega Kris Deschouwer en een reeks Franstalige en Nederlandstalige hoogleraar de Paviagroep op. Deze groep ijvert voor een federale kieskring in België, die de bedoeling heeft om een constructiefout in de Belgische democratie te herstellen, die verhindert dat federale ministers electoraal kunnen beoordeeld worden – positief of negatief – door het geheel van de bevolking op wie hun beslissingen betrekking hebben.

In 2007 helpt hij *Aula Magna* oprichten, dat een *out-of-the-box* reflectie over Brussel wil helpen bevorderen. Een jaar later lag hij mee aan de wieg van Re-Bel – voluit 'Rethinking Belgium', maar zonder koppelteken 'rebel' – rebel tegen het eenheidsdenken, tegen de wederzijdse vooroordelen, tegen de identitaire kramp aan Franstalige en aan Nederlandstalige zijde. Re-Bel heeft tot doel op een diepgaande, open, ernstige en niet-partijdige wijze na te denken over de vraag hoe de instellingen van de Belgische federale staat – of van om het even welke andere politieke entiteit die in haar plaats zou kunnen komen – er op lange termijn zou kunnen en moeten uitzien, rekening houdend met de steeds evoluerende Europese context.

Vanuit dezelfde bekommernis animeert hij sinds 1991 de Hoover Leerstoel aan de UCL. Wie het programma van de Leerstoel bekijkt, jaar na jaar, merkt al snel de ethische bekommernis op, de expliciet transdisciplinaire benadering, het uitgesproken prospectieve karakter van de aangesneden thema's en vooral de wil om de essentie te ontdekken achter controversiële kwesties – kwesties waar nooit een perfecte consensus over kan bestaan, precies omdat ze zo delicaat zijn, maar die hij benadert met een geest van tolerantie en een opvallend respect voor alle meningen.

Philippe Van Parijs is ook een grenswandelaar. Hij bewandelt de grenzen tussen werelden die vaak met hoge mentale muren van elkaar gescheiden zijn. Opgeleid als filosoof, maar opgenomen in de wereld van de economen; continentaal denker met een sterke Angelsaksische inslag; gewaardeerd universitair wiens vorming meer te danken heeft aan de autostop die hij in zijn jonge jaren gretig heeft beoefend, dan aan academische auditoria; Franstalige met Vlaamse roots; Brusselaar die laveert tussen wijkcomite en Europese kringen vanuit de Paviastraat in de schaduw van het Berlaymontgebouw.

In zijn omzwervingen langsheen die grenzen heeft Philippe Van Parijs al te vaak geconstateerd hoezeer onbekend onbemind maakt, hoezeer vooroordelen oogkleppen doen opzetten, waarbij mensen tot karikaturen worden gereduceerd. Als mensen, groepen en volken zich terugplooiën op zichzelf en zich verschansen in hun eigen groot gelijk, stopt de communicatie en groeit het wantrouwen. De aanslepende politieke crisis in België beroert Philippe Van Parijs dan ook in hoge mate. Deze heeft wellicht mede een rol gespeeld bij zijn beslissing om vanaf dit jaar niet langer les te geven aan Harvard. In Brussel voelt hij zich nuttiger dan in het buitenland, waar hij zich altijd wat in ballingschap heeft gevoeld. Hier kan hij zich ten volle wijden aan thema's die hij als grenswandelaar op een unieke manier kan doen helpen begrijpen.

Philippe Van Parijs is tenslotte een diplomaat *hors pair*. Een goed diplomaat toont diep respect voor alle standpunten, bezit het vermogen om zich in te leven in het standpunt van alle betrokkenen en vindt zo gemeenschappelijke grond, een oog gericht op het heden en het ander op de toekomst. Dat is de karaktertrek die velen in de afgelopen jaren zullen genoteerd hebben bij zijn publieke

stellingnames in het Belgische politieke debat. Noch aan Vlaamse noch aan Franstalige zijde werd dit hem altijd in dank afgenomen. Maar als geen ander slaagt Philippe Van Parijs er in om zich in te leven in de gevoelens van beide taalgroepen, uit te stijgen boven het communautarisme dat publieke opinie en politici aan beide zijden van de taalgrens in zijn greep heeft gekregen, en met praktische stappen en originele suggesties, het probleem van vandaag te projecteren in een toekomstbeeld, dat als verplichte lectuur op het nachttafeltje zou moeten liggen van elke onderhandelaar, elke waarnemer die begaan is met de toekomst van dit land, zijn deelstaten en, vooral, zijn burgers.